

La Filial del Tarragonès: formació mèdica especialitzada des de 1974

Jaume Benages

Filial del Tarragonès. Acadèmia de Ciències Mèdiques i de la Salut de Catalunya i de Balears. Tarragona.

Presentació

L'Acadèmia de Ciències Mèdiques i de la Salut de Catalunya i de Balears va ser fundada la segona meitat del segle XIX i actualment, amb més de 28.000 socis, és una de les entitats medicocientífiques més grans d'Europa. L'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Tarragona (ACMT) s'erigeix en les darreres dècades del segle XX en la filial responsable de les seves activitats formatives en les comarques del Tarragonès, Alt Camp, Baix Penedès i Conca de Barberà.

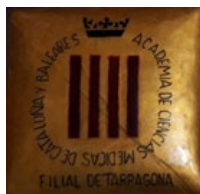
Des d'aleshores, les successives juntes de govern de l'ACMT no han deixat de treballar per oferir als seus socis un calendari d'activitats científiques útil i de qualitat. Hem de recordar que, en aquest calendari, les propostes formatives que els mateixos socis demanden i organitzen en són una part destacada. En tot moment, des de l'ACMT s'ha tingut una especial cura de la tasca administrativa, logística i d'acreditacions per garantir l'èxit de tots els esdeveniments que s'organitzen (a la Figura 1 es pot veure els logotips que ha tingut l'entitat al llarg dels anys).

Antecedents històrics

Aprofitarem aquest apartat per donar una petita pinzellada dels que han estat els personatges i els trets més significatius de la medicina a Tarragona fins a la fi del segle XX, moment en el qual, com s'ha dit anteriorment i descriurem més endavant, neix l'ACMT.

Com no podia ser d'una altra manera en un article referenciat a Tarragona, començarem aquest relat a l'època romana: aquí trobem a Antoni Musa (Antonius Musa), metge personal de l'emperador August (segle I). Segons Dió Cassi fou originalment un llibert. August estava malalt el 23 aC i cap metge el sabia curar. Musa ho va aconseguir a base de banys d'aigua freda i begudes fredes; en recompensa va rebre una gran suma de diners i el dret de portar anell d'or i se li va erigir una estàtua al costat de la d'Esculapi.

Anys 70 (segle xx)

2006 - 2008

Des de 2009

FIGURA 1. Logotips de la Filial de Tarragona de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques i de la Salut de Catalunya i de Balears

Després dels romans foren els visigots els que ocuparen l'antiga Tàrraco; per la seva banda aquests varen sucumbir a la invasió sarraïna del segle VIII i, posteriorment, la ciutat va quedar abandonada fins que quatre segles més tard, el comte de Barcelona Ramon Berenguer III, va encarregar al bisbe Oleguer, l'any 1118, repoblar-la.

Entrats en aquesta època medieval trobem, almenys des de 1171, que Tarragona ja disposava d'una institució hospitalària, l'anomenat Hospital de la Seu, que estava destinat a l'atenció dels canonges i els seus familiars. Aquest hospital va ser creat per l'arquebisbe Hug de Cervelló (1163-1171) i estava ubicat a l'actual carrer de les Coques on té la seu el Consell Comarcal del Tarragonès. Dos segles després, aquest hospital va coexistir amb un altre que estava sufragat per la ciutat; amb els anys, aquest hospital va patir diversos canvis d'ubicació de les seves instal·lacions.

El 15 de desembre de 1464, l'arquebisbe Pere d'Urrea va donar les disposicions necessàries per al naixement d'un nou hospital que aglutinés els dos anteriors, ja molt precaris. Aquest, sota la invocació de Santa Tecla, es va situar a l'edifici de l'antic Hospital de la Seu, més ben dotat i reformat (a aquesta època de fusió s'atribueix la part gòtica de la façana). A la fi del segle XVI, aquest hospital havia quedat ja totalment obsolet i va sorgir la necessitat de construir un altre edifici. El nou Hospital de Santa Tecla, situat a l'actual Rambla Vella, es va inaugurar el 1588, durant el pontificat de l'arquebisbe Antoni Agustí, i fou regit i finançat per la ciutat i el capítol. Des del segle XVIII, i fins als nostres dies, aquest hospital es coneix amb el nom de Sant Pau i Santa Tecla. L'altre hospital gran de la ciutat, el Joan XXIII, fou inaugurat l'any 1966.

Correspondència: Jaume Benages i Pàmies
C/ de Cefeú, 16
43007 Tarragona
Tel. 618 312 377
Adreça electrònica: jaumbenages@tinet.cat

Conscient del perill que comporta sempre la confecció d'un llistat de personatges, a continuació anomenarem, per ordre cronològic de la seva data de naixement, els metges de l'àmbit territorial de l'ACMT que històricament han estat més reconeguts.

Començarem per Pere Virgili i Ballvé (1699-1776), que va posar les bases per a la unificació de la medicina i la cirurgia, ciències que fins al moment estaven del tot separades; Josep Sabater i Massell (1745-1805), cirurgia; Lleonard Galli i Bover (1751-1830), cirurgia traumatòleg; Marc Bertran i Pastor (1804-1863), cirurgia obstetra; Tomàs Dolsa i Ricart (1816-1909), psiquiatra; Ramon Nolla i Martí (1839-1911), metge i polític carlista; Lluís de Castellarnau i de Lleopart (1846-1917), un dels primers membres de l'Acadèmia i del Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya; Agustí Maria Gibert i Olivé (1852-1928), metge, naturalista i arqueòleg; Elena Maseras i Ribera (1853-1905), la primera dona que estudià una carrera universitària a l'Estat espanyol; Josep Mestres i Miquel (1869-1949), un dels fundadors del Sindicat de Metges de Catalunya; Joaquim Pla i Janini (1879-1970), que destacà per ser un dels pares de la fotografia del segle XX; Ferran Rossell i Jané (1882-1954), metge de capçalera, polític i exiliat pel franquisme; Antoni Peyrí i Rocamora (1889-1973), casat amb Maria Macià i Lamarca, filla del president Francesc Macià; Pere Domingo i Sanjuan (1896-1979), que fou president de l'Institut d'Estudis Catalans; Juan Mallafré Guasch (1896-1961), metge i cirurgia; Tomàs Ramon i Amat (1901-1937), metge i polític català, víctima dels franquistes durant la Guerra Civil; Miquel Aleu i Padreny (1910-2011), metge de capçalera; Josep Adserà i Martorell (1923-2005), metge i historiador, fou un dels primers facultatius que posaren en pràctica mesures per a la prevenció de la salut laboral de les empreses, presidí el setè Congrés d'Història de la Medicina Catalana, a Tarragona, el 1992; Lluís Delclòs i Soler (1926-2016), pioner de la teràpia de radiació moderna i Rafel Orozco i Delclòs (1938-2005), traumatòleg.

Rafael Battestini: l'iniciador de la formació mèdica a Tarragona

No ens equivocarem si afirmem que l'iniciador de la divulgació de les ciències mèdiques a Tarragona fou el Dr. Rafael Battestini i Galup (Figura 2), nascut a Barcelona l'any 1886. Aquest facultatiu, nomenat l'any 1912 acadèmic numerari de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya, a banda de modernitzar i socialitzar la medicina a Tarragona des del seu càrrec de director mèdic de l'Hospital de Sant Pau i Santa Tecla (1927-1937), va dirigir nombrosos cursos de formació per al personal sanitari i va convidar reconeguts metges del nostre país, com els doctors Agustí Pedro i Pons, Antoni Trias i Pujol, Jacint Vilardell, Lluís Barraquer, Pere Domingo i Lluís Sayé, tots

FIGURA 2. Portada del llibre de Josep Maria Vallés i Martí titulat *Rafael Battestini i Galup. Catalanista. Víctima de la repressió franquista*, editat l'any 2009. L'any 1992, el Dr. Josep Adserà i Martorell publicà *El Doctor Rafael Battestini i Galup i el seu entorn*, sens dubte la més important obra biogràfica d'aquest personatge

ells veritables referències en les seves especialitats, a venir a Tarragona a explicar mitjançant conferències els seus coneixements.

Més enllà de la seva coneguda vàlua professional, el doctor Battestini és recordat a Tarragona pels successos en els quals fou protagonista durant la guerra i postguerra civil espanyola. Per la seva tasca humanitària protegint gent de dretes durant la guerra, els activistes de la FAI l'obligaren a dimitir com a director de l'Hospital de Sant Pau i Santa Tecla. Per haver lluitat per la cirurgia de qualitat i gratuïta per a la gent sense recursos, fou rebutjat pel Col·legi de Metges de Tarragona; i, finalment, per haver estat afiliat al moderat partit catalanista Acció Catalana (i ser denunciat precisament per una persona que prèviament havia protegit) va ser condemnat a mort pels franquistes. Fou afusellat el 22 d'abril de 1939 al Puig de les Oliveres de Tarragona; segons indicis històrics, és molt probable que el mateix Col·legi de Metges bloquegés el seu indult.

Un dels projectes més il·lusionant de l'actual Junta Directiva de l'ACMT és el de posar en marxa un premi dedicat al Dr. Battestini, lligat als aspectes més humanístics de la professió mèdica.

Naixement i història de la Filial de Tarragona

Durant els primers mesos de l'any 1974, les converses mantingudes a Barcelona entre el Dr. Josep Laporte (president de l'Acadèmia), el Dr. Joan Domènech (president del Col·legi de Metges de Tarragona) i el Dr. Emiliano Fernández

FIGURA 3. Acte inaugural de l'Escola de Cirurgia de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Tarragona el 7 d'octubre de 2010. D'esquerra a dreta: Dr. Josep Maria Solé i Poblet (president de l'ACMT), Dra. Concha Abril (vicepresidenta del Col·legi de Metges de Tarragona), Dr. Antoni Lluca (director de l'Escola de Cirurgia) i Dr. Xavier Oliach (director mèdic de l'Hospital de Santa Tecla de Tarragona)

fructificaren i es posà en marxa la voluntat de crear ben aviat la "Filial de Tarragona".

En la reunió de compromissaris del Col·legi de Metges de Tarragona, celebrada el dia 2 d'abril del 1974, el Dr. Josep Adserà i Martorell proposà segons consta en acta: "... que demà se celebri una reunió preliminar entre representants dels centres mèdics de la capital, amb l'objectiu de proposar candidatures per a l'elecció dels companys que hagin de dirigir la secció delegada de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques".

En aquesta reunió de facultatius tarragonins i representants de totes les institucions sanitàries de la ciutat, celebrada finalment el dia 5 d'abril del 1974 a la sala d'actes del Col·legi de Metges, es fundà l'Acadèmia de Tarragona i fou escollida, tot preservant l'equitat institucional, la primera Junta Directiva de l'entitat i el seu primer president, el Dr. Emiliano Fernández. La nova Junta Directiva es reuní per primera vegada de forma ordinària el 23 d'abril de 1974.

En l'assemblea de compromissaris del Col·legi de Metges de Tarragona celebrada el dia 14 de maig del 1974, el seu president, el Dr. Joan Domènech, en el torn de precís i preguntes i segons consta en acta, deixà ben clar que les filials de Reus i Tarragona de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques: "són entitats independents del Col·legi de Metges de Tarragona, però que en qualsevol necessitat que tingui el Col·legi estarà al seu costat pel que convingui".

Des d'aleshores, han estat moltes les propostes de formació especialitzada en les ciències de la salut que l'ACMT ha ofert als seus associats, gairebé unes 500 en l'actualitat. El nombre d'activitats en cada curs acadèmic ha estat bastant variable; el curs 2009-2010 va ser un dels més prolí-

fics amb un total de 22 esdeveniments entre jornades, conferències, cursos i congressos.

Durant el mandat del Dr. Josep Maria Solé i Poblet (2006-2012), a banda de les activitats formatives, en aquell moment força nombroses, es va voler dinamitzar altres aspectes més socials relacionats també amb l'àmbit de la salut. La intenció era la de motivar a la participació dins de la Filial a aquells facultatius tradicionalment poc actius i, alhora, animar altres col·legiats de Tarragona a afiliar-se. En aquest sentit es va realitzar un curs de cuina saludable (2009), un curs de fotografia digital (2009), un curs d'informàtica enfocat a la publicació d'articles i pòsters (2010) i un curs de català per a metges nouvinguts (2011). El 12 de gener del 2012 s'inaugurà a la sala d'actes del Col·legi de Metges de Tarragona una exposició artística dels tres socis guanyadors del I Concurs de pintura i escultura de l'ACMT. També en aquest context cal situar els dos primers exemplars (2008 i 2009) de la revista digital de l'entitat, que malauradament no ha tingut continuïtat.

En el seu vessant més institucional, l'ACMT ha celebrat al llarg d'aquests 44 anys ja d'existència diversos actes de reconeixement a facultatius relacionats amb l'entitat. D'entre aquests assenyalarem els homenatges al Dr. Emiliano Fernández Domínguez, com a impulsor i primer president de la Filial (el desembre de 1977), al Dr. Josep Maria Sánchez Ripollés (29 de gener de 2008) i al Dr. Jordi Sentís i Bonet (30 de novembre de 2011). Per la seva banda, el Dr. Lluís Delclós i Soler, en un acte celebrat a l'Ajuntament de Tarragona, va rebre el títol d'Acadèmic honorari el 23 d'octubre de 2010.

L'any 2010, la Junta Directiva de l'ACMT va atorgar el premi Pere Virgili al millor treball científic publicat al Dr.

Carles Llor Vila per “*Association between use of rapid antigen detection test and adherence to antibiotics in suspected streptococcal pharyngitis*”. També va concedir dues beques, una al Dr. Manel Prados Saavedra per a un “projecte d’investigació científica dins de l’àmbit de les ciències de la salut” i una altra als doctors Josep Antoni Lluca Abella, Juan Manuel Miguel Tacchino i Alejandro Rossini per a “l’ampliació d’estudis especialitzats en un centre d’excel·lència”.

L’Escola de Cirurgia (curs 2010-2011)

L’Escola de Cirurgia (Figura 2) ha estat sens dubte el projecte formatiu més ambiciós que ha organitzat l’ACMT. L’Escola, que va tenir l’encert d’adaptar la seva programació perquè totes les especialitats, fins i tot les no quirúrgiques, poguessin aprofitar-se del temari, fou organitzada per la Unitat de Cirurgia Oncològica i Pèlvica Avançada de la Xarxa Sanitària i Social de Santa Tecla i dirigida pel seu responsable, el Dr. Antoni Lluca, que comptà amb la codirecció dels doctors Jordi Recasens, traumatòleg, Joan Virgili, cirurgia, i Jaume Benages, uròleg.

L’Escola va tenir una durada de 9 mesos i es va distribuir en nou grups temàtics, cadascun d’una especialitat diferent. Cada mes del curs acadèmic va estar dedicat en exclusiva a una d’aquestes especialitats quirúrgiques: urologia (octubre), cirurgia oncològica pèlvica (novembre), cirurgia general (desembre) oftalmologia (gener), ginecologia (febrer), traumatologia (març), otorinolaringologia (abril), cirurgia vascular (maig) i cirurgia laparoscòpica i robòtica (juny).

El primer dijous de mes es realitzava, en la sala d’actes del Col·legi de Metges, la jornada teòrica en la qual un o diversos metges especialistes adscrits a la Xarxa Sanitària i Social de Santa Tecla, a banda de comentar les novetats i els reptes de futur de la seva corresponent especialitat, explicaven, amb suport audiovisual, les fases més interessants de les intervencions quirúrgiques que habitualment practiquen. Durant la resta de dies del mes, els inscrits contactaven amb el professorat per tal de coordinar la seva assistència als quiròfans de l’Hospital de Santa Tecla o de l’Hospital del Vendrell, per tal de veure en directe les intervencions que consideressin més interessants per a la seva formació.

El gran nombre d’inscrits i la qualitat del professorat van contribuir a l’èxit d’aquesta escola que es va poder realitzar gràcies al suport de la direcció de la Xarxa Sanitària i Social de Santa Tecla, que va proporcionar els recursos humans i materials (les instal·lacions quirúrgiques dels seus dos hospitals incloses) necessaris per a la posada en marxa d’aquest recordat projecte formatiu.

Presidents i actual Junta Directiva

Per ordre cronològic, i fent referència a la seva especialitat, l’ACMT ha tingut fins a l’actualitat els següents presidents: Emiliano Fernández Domínguez, uròleg (1974-1977); Carlos Henríquez de Gastañondo, cirurgia general (1977-1980); Agustí Tarrés Roure, pediatra (1980-1987); Joan Girbes Sotelo, cirurgia vascular (1987-1993); Pere Mallafré Gimeno, medicina general (1993-1998); Albert Pagés Artuñedo, medicina interna (1998-2005); Josep Maria Solé i Poblet, cirurgia general (2006-2012); Jordi Recasens, cirurgia general (2012-2018).

FIGURA 4. Reunió de treball de la Junta Directiva de la filial celebrada el 7 de febrer de 2018. D’esquerra a dreta: Dr. Josep Maria Pérez Portela, Dra. Laia Montserrat, Dr. Jaume Benages, Dra. Pilar Roca, Dr. Emili Mayayo, Dr. Joan Cebral i Dr. Pau Ornos

sens i Robert, traumatòleg (2012-2016) i, a partir de 2017 i després d'un breu segon mandat del Dr. Josep Maria Solé i Poblet, Jaume Benages Pàmies, uròleg.

Junta Directiva actual (2017-2020)

President i vicepresident: Jaume Benages Pàmies; secretari: Pau Ornos Ferré; tresorer: Josep Maria Pérez Portela; vocals: Joan Cebal Moreno, Emili Mayayo Artal i Pere Mestres Ventura; president de la secció de formació mèdica: Sergi Boada Pie; presidenta de la secció d'hospitals: Pilar Roca Campos; presidenta de la secció d'especialitats mèdiques: Olga Araujo Loperena; presidenta de la secció medicolegal: Laia Montserrat Esteller.

Conclusions

Si bé la filial de Tarragona no fou de les primeres filials territorials de l'Acadèmia en constituir-se —la de la veïna Reus inclús és més antiga—, sí que podem constatar les ganes i la il·lusió de molts facultatius tarragonins en posar-la en marxa. Segons el testimoni que ens ha arribat d'alguns dels seus protagonistes, aquella reunió fundacional de l'entitat —celebrada el dia 5 d'abril de 1974 al Col·legi de Metges de Tar-

ragona— fou multitudinària i tots els representants de les diferents institucions mèdiques de la ciutat que hi assistiren s'implicaren ràpidament en aquest projecte, un projecte que més enllà de la temàtica pròpia de les ciències mèdiques fou també considerat un projecte de ciutat.

També per a molts va significar poder integrar-se a una institució emblemàtica del nostre país, l'Acadèmia de Ciències Mèdiques i de la Salut de Catalunya i de Balears, que ja des dels anys previs a la Mancomunitat (a la fi del segle XIX) i amb les aportacions de nombrosos facultatius de gran talent, ha anat marcant les pautes i la modernització de la formació mèdica del territori i ha aconseguit que Catalunya, una nació mancada dels privilegis d'un estat propi, hagi també pogut proporcionar, amb veu pròpia, la seva particular i efectiva aportació al desenvolupament de la medicina.

Per finalitzar, cal destacar la bona i fluida relació institucional entre el Col·legi de Metges de Tarragona i la Filial de Tarragona. La mateixa seu de l'ACMT, la seva secretaria tècnica i la major part de les activitats formatives es realitzen en les instal·lacions docents del Col·legi, segons un conveni de col·laboració establert fa anys.